

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ НАДР В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

FEATURES OF THE LEGAL REGULATION OF SUBSOIL USE IN UKRAINE AND POLAND: A COMPARATIVE ANALYSIS

Жеребілова М.Д., студентка IV курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті розглянуто екологічне законодавство стосовно надр України та Польщі, правову основу регулювання надр цих країн, питання охорони та іноземного інвестування у надра країн. З'ясовано видобуток та використання газу та інших надр у межах країн та залежність Польщі та України від імпорту надр для забезпечення внутрішнього попиту, а також вирішення даного питання у двох країнах, шляхом підписання співпраці з іншими країнами, де для приваблення іноземних інвесторів маємо наступні заходи: два шляхи отримання права на розвідку/видобуток нафти і газу: або отримати ліцензію (спеціальний дозвіл), або укласти угоду про розподіл продукції (далі – УРП) з державою; спеціальні дозволи зазвичай видаються через аукціони учаснику, який пропонує найвищу ціну; УРП розробляє більш гнучкі правила, що регулюють розвідку/видобуток нафти та газу. Розглянуто питання про регулювання та зміни аукціонів на користування надрами в Україні, та ліцензування на торгівлю газом які видаються або як ліцензії на внутрішню торгівлю газоподібним паливом, або як ліцензії на торгівлю природним газом з іноземними державами та на видобуток вуглеводнів та у Польщі. Також у статті висвітлено новітні зміни у законодавстві України, а також правове регулювання екологічного законодавства у сфері надр України та Польщі, відмінність польського як держави-члену Європейського союзу та українського як держави-кандидату до членства в Європейському союзу. Охарактеризовано ініціативу регулювання та вдосконалення екологічного законодавства, шляхом взаємодії з іншими державами, через підписання тендерів та сформованість Національної економічної стратегії, яка має в собі позитивні зміни у державі задля ефективного регулювання та забезпечення законодавства до 2030 року.

Ключові слова: екологічне законодавство, надрокористування, видобування нафти та газу, Польща, Україна.

The article examines the environmental legislation regarding the subsurface of Ukraine and Poland, the legal basis of regulation of the subsurface of these countries, the issue of protection and foreign investment in the subsurface of the countries. The production and use of gas and other subsoil within the borders of the countries and the dependence of Poland and Ukraine on the import of subsoil to ensure domestic demand were clarified, as well as the solution of this issue in the two countries by signing cooperation with other countries, where we have the following measures to attract foreign investors : two ways of obtaining the right to exploration/production of oil and gas: either obtain a license (special permit), or enter into an agreement on the distribution of production (further – URP) with the state; special permits are usually issued through auctions to the highest bidder; PSA is developing more flexible rules governing oil and gas exploration/production. The issue of regulation and changes to auctions for the use of subsoil in Ukraine, and licensing for gas trade, which are issued either as licenses for domestic trade in gaseous fuel, or as licenses for trade in natural gas with foreign countries and for the extraction of hydrocarbons in Poland, was considered. The article also highlights the latest changes in the legislation of Ukraine, as well as the legal regulation of environmental legislation in the field of subsoil of Ukraine and Poland, the difference between Polish as a member state of the European Union and Ukrainian as a candidate state for membership in the European Union. The initiative to regulate and improve environmental legislation, through interaction with other states, through the signing of tenders and the formation of the National Economic Strategy, which includes positive changes in the state for effective regulation and ensuring legislation by 2030, is characterized.

Key words: environmental legislation, subsoil use, oil and gas extraction, Poland, Ukraine.

За останні декілька років український нафтогазовий ринок характеризується законодавчими тенденціями, що сприяють як міжнародним, так і внутрішнім інвестиціям, включаючи, зокрема: розробку проекту нового Кодексу України про надра спрямованого на гармонізацію законодавства України з законодавством Європейського Союзу; відкриття доступу до геологічних даних для всіх потенційних інвесторів; зниження рентних ставок за видобутку нафти і газу; відокремлення найбільшої нафтогазової компанії (АТ «Нафтогаз України») та започаткування конкурентного внутрішнього газового ринку і запровадження регулювання біометану в Україні [11].

В той же час, Польща після видобутку сланцевого газу у 2010-х роках відчула стабілізацію на ринку видобування в останні декілька років, основна частина яких належить польським державним компаніям PGNiG і Orlen. Другою важливою тенденцією на польському ринку є послідовний розвиток газових об'єктів, які забезпечують імпорт з напрямків, альтернативних російським джерелам, включаючи будівництво та розширення першого польського СПГ-терміналу у Свіноуйсьце.

Після початку повномасштабного вторгнення росії на територію України та введення щодо росії декількох пакетів санкцій, які обмежують користування надрами країни-агресорки, питання правового регулювання використання надр у Польщі та Україні стає ще більш актуальним, через тісну співпрацю між державами та майбутнім вступом України до лав держав-членів Європейського союзу, якою є Польща.

Враховуючи регуляторні недоліки та погані результати проведення аукціонів на користування надрами в минулому, українська влада вжила необхідних заходів, які обіцяють відчутний прогрес у найближчі роки [12].

Так, до законодавчих актів, було внесено такі зміни:

- спрощено оформлення дозволів на користування надрами та доступ до земель, необхідних для здійснення діяльності з надр відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин» [15];
- змінено вимогу щодо оцінки впливу на навколишнє середовище, тепер вона проводиться лише після укладення угоди про розподіл продукції. Раніше такий проект угоди підлягав оцінці впливу на навколишнє середовище перед його виконанням [14];
- запроваджено електронні торги на аукціонах з продажу спеціальних дозволів на користування надрами. Тому всі аукціони з видачі спецдозволів проводитимуться лише через платформу публічних закупівель ProZorro, що передбачено постановою Кабінету Міністрів України від від 23.09.2020 р. № 993 «Порядком проведення аукціонів з продажу спеціальних дозволів на користування надрами» [12].

Що стосується законодавства Республіки Польща, то протягом останніх кількох років спостерігається чітка тенденція до поступового пом'якшення певних суворих правил ліцензування в розвідці, які спочатку були введені

в дію в 2014/15 роках. Іншим помітним прогресом є сприяння та фінансова підтримка біогазу та виробленої з нього електроенергії. Хоча на даний момент біогаз зазвичай спалюється для виробництва електроенергії та тепла на місці розташування біогазової установки, деякі значні гравці ринку, такі як Orlen і PGNiG, оголосили про плани виробляти значну кількість біогазу, відповідного електромережі, і вводити його в національну мережу. протягом наступних кількох років [22].

Стосовно правової бази цих країн, то доречно зауважити, що незважаючи на наявність великих покладів нафти та газу, Україна все ще сильно залежить від імпорту. Тому Україна змінює своє правове середовище, щоб зробити розвідку та видобуток нафти та газу більш привабливими для іноземних інвесторів.

Так, основними принципами нафтогазового законодавства є:

- ділянки надр можуть надаватися інвесторам для розвідки/видобутку нафти і газу лише на тимчасовій основі;

- є два шляхи отримання права на розвідку/видобуток нафти і газу: або отримати ліцензію (спеціальний дозвіл), або укласти угоду про розподіл продукції (далі – УРП) з державою;

- спеціальні дозволи зазвичай видаються через аукціони учаснику, який пропонує найвищу ціну;

- УРП пропонують більш гнучкі правила, що регулюють розвідку/видобуток нафти та газу: сторони можуть вибрати застосовне законодавство та форум для вирішення суперечок, інвестори можуть користуватися стабілізаційними положеннями, які захищають їх від несприятливих змін у законодавстві, держава зобов'язується видавати всі необхідні дозволи та своєчасно погоджувати та отримувати дозвіл від власників землі на доступ до місця буріння тощо;

- крім аукціонної ціни власники спецдозволів сплачують рентні платежі за видобуту вуглеводневу сировину;

- інвестори за УРП передають державі свою частку видобутих вуглеводнів, але умови УРП можуть містити додаткові умови, як, наприклад, виплата підписного бонусу тощо;

- за деякими незначними винятками інвестори можуть вільно розпоряджатися видобутими вуглеводнями, включаючи їх експорт за межі України або продаж на українському ринку газу.

Щодо питання правового регулювання отримання права користування надрами. Так, як слушно зазначає В. М. Комарницький: «...особливістю набуття права на експлуатацію надр є численні дозвільні процедури, котрі має пройти фізична чи юридична особа, яка бажає отримати у користування певну ділянку надр». Така дозвільна процедура має на меті попередження порушень в сфері надрокористування та забезпечення основної задачі – збереження та раціональне використання надр. Однак наявність неузгодженої дозвільної системи та, загалом колізійних суперечок між діючими нормативно-правовими актами призводить до суттєвих складнощів та порушень при отриманні права користування надрами. [26, с. 207-209]

Так, у Польщі немає низки законодавчих актів, які стосуються саме вуглеводнів. Розвідка та будівництво підземних сховищ регулюються головним чином Законом про геологію та гірничу промисловість від 9 червня 2011 р. (зі змінами), тоді як транспортування, наземне зберігання та торгівля вуглеводнями регулюються Законом про енергетику від 10 квітня 1997 р. , (зі змінами). На додаток до цього, кожна діяльність, пов'язана з вуглеводнями, регулюється численними законами та нормативними актами щодо охорони здоров'я, охорони здоров'я, працевлаштування, імміграції, прав на поверхню, податків, соціального забезпечення, корпоративного управління тощо [16].

Якщо брати увагу ліцензування видобутку вуглеводнів, то воно на відміну від України базується на системі роялті відповідно до статті 16 Закону «Про геологію та гірничу промисловість»; однак будь-яка концесія на розвідку та/або видобуток складається з двох елементів: ліцензії, яка є дозволом, виданим відповідно до адміністративної процедури та договір узурфрукту видобутку, який є контрактом між оператором і польською державою (в особі органу ліцензування), як власником родовищ корисних копалин та інших частин надр. Обидва інструменти на практиці виконуються одночасно. Наявність такого узурфрукту видобутку корисних копалин залежить від дійсності та наявності ліцензії [16].

Ліцензування розвідки, включаючи ліцензування підземних сховищ газу та рідин, покладено на міністра, відповідального за питання довкілля. У розробці є законодавство про передачу цієї відповідальності головному геологу Польщі, який підпорядковується безпосередньо прем'єр-міністру (наразі головний геолог підпорядковується міністру клімату та навколишнього середовища).

А в свою чергу ліцензування транспортування, розподілу, імпорту та торгівлі газом, виробництва, імпорту та торгівлі рідким паливом (включаючи зріджений газ) відповідно до статті 43 Закону про енергетику, зберігання газу та рідкого палива (крім аспектів, що регулюються Геологічним та гірничим законом), виробництва, торгівля , а також регазифікацію ЗПП, опікується енергетичним регулятором, який називається Президентом Органу регулювання енергетики [17].

За останні роки відбулося кілька важливих подій у сфері нафти та газу в Україні. Серед іншого можна згадати запровадження стимулюючого оподаткування буріння нових газових свердловин у 2018 році. Така новація виявилася не тільки ефективним механізмом боротьби з природним падінням видобутку газу, але й підвищила інтерес інвесторів до нового буріння. Як наслідок, за чотири роки дії цього правила було створено 273 нових газових свердловини.

Крім того, в 2019 році Україна провела найбільшу хвилю тендерів на укладення угод про розподіл продукції та запропонувала інвесторам 12 перспективних нафтогазових блоків, що можна прослідкувати на офіційному сайті Ради експортерів та інвесторів при МЗС України. На початку 2021 року було підписано 8 угод про розподіл продукції з провідними українськими газовидобувними компаніями, серед яких «Група Нафтогаз», ДТЕК Нафтогаз, Geo Alliance Group, «Західнадрасервіс» та американська компанія Aspect Energy. Усі компанії разом мають інвестувати щонайменше 400 мільйонів доларів у буріння 39 нових пошукових свердловин протягом наступних п'яти років. Три додаткові угоди про розподіл продукції з британською компанією York Energy і європейським енергетичним холдингом EPH (Nafta) [18].

Нарешті, на початку 2021 року урядом було схвалено Національну економічну стратегію до 2030 року, в якій центральною метою в нафтогазовому секторі визначив збільшення видобутку газу та повну відмову від іноземних постачальників [19].

Таким чином, очікується, що до кінця 2030 року внутрішній видобуток газу задовольнить внутрішній попит на газ в Україні. Для досягнення цієї стратегічної мети національні газовидобувні компанії розробили та реалізують власні стратегії збільшення видобутку природного газу. У той же час, однак, український уряд підтримуватиме іноземні інвестиції в галузь, безпосередньо або в партнерстві з Нафтогазом і приватними виробниками [19].

Водночас, польські імпортери та трейдери газу зобов'язані зберігати резерви, що відповідають обсягам їх продажу протягом 30 днів. Ця вимога сприймається як головна перешкода для розвитку ринку газу в Польщі. У виробництві палива та газу, а також у торгівлі, розподілі

та зберігання газу значною мірою домінують контрольовані Польщею лідери: PKN Orlen, Група Lotos та PGNiG (яка також планує об'єднатися з PKN Orlen) [20].

Стосовно внутрішнього споживання та імпорту/експорту надр, то Польща щорічно споживає близько 20 млрд кубометрів природного газу, з яких приблизно 4 млрд кубометрів (у еквіваленті з високим вмістом метану) видобувається всередині країни. Газ імпортується в основному (близько 60%) з Росії згідно з довгостроковим контрактом щодо газопроводу «Ямал» (термін дії закінчується до кінця 2022 року та навряд чи буде продовжений або замінений) і через менші трубопроводи між Польщею та Німеччиною, Чехією та Україною. Менше еквівалента 4 мільярдів кубометрів імпортується як СПГ з Катару, США та інших країн.

Понад 70% природного газу, видобутого в Польщі, являє собою так званий нітрифікований газ (з низьким вмістом метану), який частково денітрифікується на двох кріогенних установках, якими керує PGNiG, частково змішується з імпортованим газом з високим вмістом метану, а також частина транспортується окремою газовою мережею, розташованою в західній Польщі, і продається місцевим кінцевим споживачам, включаючи когенераційні та теплові станції, а також домогосподарствам.

З приблизно 27 мільйонів тонн сирої нафти, що виробляється в Польщі на рік, менше 4% виробляється всередині країни, решта імпортується з Росії (близько 70%), Саудівської Аравії, Нігерії та інших країн. Імпорт надходить до Польщі нафтопроводом «Дружба» та морськими терміналами.

Газосховища загальною місткістю близько 3 мільярдів кубометрів (лише 15% річного споживання газу) експлуатуються PGNiG і вважаються недостатніми, особливо з огляду на прогнозоване зростання споживання газу на 50% або вище протягом наступного року.

Що стосується імпорту та експорту в Україні, то слід зазначити, що національні виробники нині задовольняють лише дві третини внутрішнього споживання. Річний видобуток газу в Україні становить близько 20,7 млрд кубометрів, а ще 9,1 млрд кубометрів газу імпортується із Західної Європи по трубопроводах. Основні постачальники – Польща, Угорщина, Словаччина. Сьогодні економіка України залишається значною мірою залежною від імпорту природного газу та нафти.

Так, відповідно до статті 3 «Угоди про здійснення узгодженої політики в галузі транзиту нафти і нафтопродуктів магістральними трубопроводами», ратифікованої 11 червня 1997 р., транзит нафти і газу повинен здійснюватися відповідно до багатосторонніх і двосторонніх протоколів узгодження обсягів і графіків транзиту з урахуванням обсягів їх виробництва. Відповідно, особливості постачання нафти та газу зазвичай регулюються транзитними угодами (контрактами), які визначають резервування потужностей, транспортування або будь-які інші конкретні умови. Те саме впливає і зі статті 2 Закону України «Про нафту і газ», який передбачає, що транзит нафти, газу та продуктів їх переробки має відбуватися згідно з відповідними угодами.[21]

Слушною є думка І. М. Жукова, який розглядав зарубіжний досвід правового регулювання видобування вуглеводнів на континентальному шельфі, зазначав, що на сьогодні існує дві системи надання права користування надрами – дозвільна та договірна. За дозвільної системи користування надрами здійснюється на підставі ліцензії, спеціального дозволу, патенту тощо. У цьому разі держава в адміністративному порядку надає надкористувачеві право на пошук, оцінку та видобування корисних копалин і визначає основні умови здійснення такої діяльності. [25, с. 8].

Беручи до уваги Польщу, то ліцензії на торгівлю газом видаються або як ліцензії на внутрішню торгівлю газопо-

дібним паливом, або як ліцензії на торгівлю природним газом з іноземними державами; обидва типи видаються енергорегулятором. Заінтересована сторона повинна надати стандартну корпоративну та фінансову інформацію та документи, підтвердження наявності достатніх фінансових ресурсів та кваліфікованого персоналу, довідки про некримінальне минуле щодо членів її органів управління та нагляду, а також щодо її контролюючих осіб, інформацію про свою діяльність, що ведеться до цього часу, і бізнес-план, що охоплює діяльність, для якої запитується ліцензія. Підготовка необхідної документації та процес перевірки зазвичай займає щонайменше три місяці, але може бути значно довшим.

Будь-яка компанія, що торгує імпортованим газом або імпортує газ для власних потреб, повинна мати запаси газу, що дорівнюють принаймні 30-денному імпорту. Ця вимога вважається важливою перешкодою для розвитку ринку газу в Польщі. Для торгівлі сировою нафтою спеціальні дозволи не потрібні.

Так, обмежень на іноземну участь у розвідці та видобутку вуглеводнів у Польщі немає. Однак власник ліцензії на розвідку та/або видобуток повинен пройти попередню кваліфікацію з міркувань національної безпеки. Процес попередньої кваліфікації проводиться органом ліцензування у співпраці з Агентством внутрішньої безпеки (Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego) та Розвідувальним агентством (Agencja Wywiadu), і це передбачає подання документів та інформації щодо корпоративного статусу та структури, включаючи прямих і вищих акціонерів, директорів і менеджерів, а також ключові ділові та фінансові відносини. Перегляд має на меті визначити, чи контролюється запропонований власник ліцензії (у широкому сенсі) сторонами, які не входять до ЄС, ЄАВТ чи країн НАТО (треті країни). Якщо виявлено такий корпоративний контроль, це не обов'язково виключає попередню кваліфікацію, але орган має бути переконаний, що такий контроль не становить загрози національній безпеці.

Компанії, які пройшли етап попередньої кваліфікації, вносяться до публічного реєстру. Попередня кваліфікація діє протягом п'яти років; однак сторона, яка пройшла попередню кваліфікацію, зобов'язана повідомити уповноважений орган про будь-які зміни ключових даних, які містилися в оригінальному поданні для попереднього відбору, і уповноважений орган може вимагати повторення процесу попереднього відбору в результаті така зміна.

Що стосується України, то іноземні інвестори в Україні користуються такими ж правами, як і національні юридичні та фізичні особи, при цьому іноземні інвестиції можуть здійснюватися в будь-якій формі, не забороненій законодавством, включаючи реєстрацію українських юридичних осіб, купівлю акцій або часток в діючих українських підприємствах, придбання рухомого чи нерухомого майна тощо. Однак існують певні важливі обмеження: забороняється отримувати контроль (тобто приватизувати) Оператора газотранспортної системи або його майно, що використовується для транспортування газу магістральними газопроводами та газосховищами. таке ж обмеження поширюється на Національну акціонерну компанію «Нафтогаз України» та її дочірні підприємства та їх відповідне майно, що використовується з тією ж метою.

Захист іноземних інвестицій в Україні здійснюється відповідно до угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Меморандуму про взаєморозуміння щодо стратегічного енергетичного партнерства між Україною та Європейським Союзом, Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства. Серед основних міжнародних договорів у нафтогазовому секторі України, які слід згадати, є Хартійний договір (ECT) [24,25].

Однак, через те, що Польща належить до Європейського Союзу і на неї поширюються відповідні

європейські правила щодо свободи бізнесу та захисту інвестицій, захист таких інвестицій більший ніж в Україні. Польща є учасником Договору до Енергетичної Хартії 1994 року. Крім того, Польща уклала численні двосторонні інвестиційні договори (ВІТ), які регулюють заохочення та захист іноземних інвестицій. Нещодавно ці договори використовувалися в кількох спорах, вирішених арбітражем, між урядом та іноземними інвесторами.

Безумовно, існування цих міжнародних договорів впливає як на законодавство, так і на нормативну практику. Будь-яке нове законодавство, яке пропонується, підлягає обов'язковій перевірці на відповідність нормам ЄС. Як правило, державна адміністрація уникає рішень і захо-

дів, які можуть вважатися дискримінаційними щодо іноземних інвесторів або такими, що порушують їхні заслужені права.

Таким чином, можна визначити, що між Польщею та Україною, є тісний зв'язок та однаковий напрямок роботи у сфері надр. Серед цього, є і спільні ознаки правового регулювання, однак багато і відмінностей, що насамперед залежить і від того, що Україна не є державою-членом Європейського Союзу. Однак, наразі головною метою є знаходження альтернативних шляхів використання надр без допомоги росії для обох держав та зміцнення співпраці міждержавною та в сфері надр і вступ до Європейського союзу України, оскільки він породжує нові можливості у сфері використання та охорони надр.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text> (дата звернення: 18.10.2022).
2. Про надра : Кодекс України від 27.07.1994 р. № 132/94-ВР : станом на 19 септ. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-вр#Text> (дата звернення: 18.10.2022).
3. Про угоди про розподіл продукції : Закон України від 14.09.1999 р. № 1039-XIV : станом на 15 січ. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039-14#Text> (дата звернення: 18.10.2022).
4. Договір між Україною і Республікою Польща про правовий режим українсько-польського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань : Договір Україна від 12.01.1993 р. : станом на 14 лип. 1993 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_208#Text (дата звернення: 18.10.2022).
5. Козьяков І. Проблеми правового регулювання права власності на надра. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2009. № 1 (13). С. 34–39.
6. Макаренко О. Ю. Юридичне визначення поняття "Надра України". *Європейські перспективи*. 2012. № 5. С. 30–39.
7. Про затвердження статуту Національної акціонерної компанії "Надра України" : Постанова Каб. Міністрів України від 27.09.2000 р. № 1460 : станом на 24 груд. 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1460-2000-п#Text> (дата звернення: 18.10.2022).
8. Majer E. Wytyczne wykonywania badań podłoża gruntowego na potrzeby budownictwa drogowego. Część 1: wytyczne badań podłoża budowlanego w drogownictwie. 2018. 376 p.
9. Paweł Puacz. Q&A on environmental law in Poland. 2011. 11 October. P. 25.
10. Wytyczne badań podłoża gruntowego dla potrzeb budowy i modernizacji infrastruktury kolejowej Igo-1. Warszawa : Załącznik do uchwały Nr 760/2016, 2016. 157 p.
11. «Розробка НОВОГО КОДЕКС УКРАЇНИ ПРО НАДРА» : Проект «Кодексу про надра» від 07.12.2020 р.
12. Про затвердження Порядку проведення аукціонів з продажу спеціальних дозволів на користування надрами : Постанова Каб. Міністрів України від 23.09.2020 р. № 993 : станом на 29 лип. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993-2020-п#Text> (дата звернення: 25.10.2022).
13. Земельний кодекс України : Кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III : станом на 10 жовт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 25.10.2022).
14. Про угоди про розподіл продукції : Закон України від 14.09.1999 р. № 1039-XIV : станом на 15 січ. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039-14#Text> (дата звернення: 25.10.2022).
15. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин : Закон України від 28.04.2021 р. № 1423-IX : станом на 30 верес. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1423-20#Text> (дата звернення: 25.10.2022).
16. Ustawa Prawo Geologiczne i Górnicze of 09.06.2011. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20111630981>
17. Prawo energetyczne : USTAWA of 10.04.1997. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970540348/U/D19970348Lj.pdf>.
18. Державні закупівлі за кордоном. Рада експортерів та інвесторів при МЗС України. URL: <https://rei.mfa.gov.ua/korisna-informaciya/derzhavni-zakupivli-za-kordonom>.
19. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року : Постанова від 03.03.2021 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>.
20. Akcjonariusze PGNiG zdecydowali o połączeniu z PKN ORLEN. Orlen. URL: https://poland.representation.ec.europa.eu/news/zielone-swiatlo-dla-fuzji-orlenu-i-lotosu-2020-07-14_pl (date of access: 10.10.2022).
21. Угода про проведення узгодженої політики в галузі транзиту нафти і нафтопродуктів магістральними трубопроводами : Угода Співдружності незалеж. держав від 12.04.1996 р. : станом на 11 черв. 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_081#Text (дата звернення: 25.10.2022).
22. Nowy podmiot ma pozyskiwać i budować instalacje do produkcji biometanu, rozwijać nowe technologie, a także produkować i handlować surowcem powstałym z odnawialnych źródeł. URL: <https://energia.rp.pl/surowce-i-paliwa/art34023211-orklen-i-pgnig-utworza-biometanowa-firme>.
23. Договір про заснування Енергетичного Співтовариства : Договір Європ. співтовариства від 25.10.2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_926#Text (дата звернення: 27.10.2022).
24. Меморандум про взаєморозуміння щодо Стратегічного Енергетичного Партнерства між Україною та Європейським Союзом спільно з Європейським Співтовариством з атомної енергії : Меморандум Україна від 24.11.2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003-16#Text (дата звернення: 27.10.2022).
25. Жуков І. М. Особливості правового регулювання договірних відносин з видобутку вуглеводнів на континентальному шельфі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. № 11, т. 2. С. 8–11.
26. Чінчін С. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ НАДР. Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики: 36. матеріалів VI Міжнар. науково-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчен., м. Маріуполь, 10 берез. 2017 р. Маріуполь, 2017. С. 207–209.